

Grażyna E. KWIATKOWSKA

Test Barwnych Piramid (M. Pfister, R. Heiss). Prezentacja narzędzia

Colour Pyramids Test (by M. Pfister, R. Heiss). Presentation of the Instrument

WSTĘP

Od czasów starożytnych zjawisko koloru intrygowało człowieka. Już wtedy próbowano rozstrzygnąć, czy kolor jest obiektywną właściwością materii, czy też wrażeniem. Na przestrzeni wieków udzielano różnych odpowiedzi, jednak wszystkie podkreślały, że barwa odgrywa istotną rolę w życiu i działalności człowieka.

Na fakt ten zwrócili uwagę nie tylko artyści, historycy sztuki, ale także pedagodzy i psychologowie. Opisywali oni przede wszystkim wpływ barwy na emocjonalne funkcjonowanie człowieka (por. G. Zeuger 1965, H. Anders 1970, S. Szuman, K. Brzychczy 1938).

Obecnie związek między emocjami a barwami w literaturze psychologicznej nie jest kwestionowany. Istnieją różnorodne sposoby ujmowania charakteru tego związku – porównaj E. Schachtel (1943), Z. Piotrowski (1957), M. A. Rickers-Ovsiankina (1960), K. W. Schaie, R. Heiss (1964). Ci ostatni przedstawili swoją koncepcję razem z Testem Barwnych Piramid, który już wcześniej, bo w r. 1951, został opublikowany jako wspólna praca Instytutu Psychologii Uniwersytetu we Freiburgu. Dalsze prace nad testem zaowocowały drugim wydaniem *Der Farbpyramidentest* w r. 1975, które stało się podstawą niniejszego opracowania.

PODSTAWY TEORETYCZNE TESTU BARWNYCH PIRAMID

Założenia teoretyczne Testu Barwnych Piramid opierają się na tzw. modelu pojęciowym R. Heissa, będącym jeszcze jedną teoretyczną propozycją wyjaśniającą związek między barwami a emocjami. Zgodnie z tym modelem reakcja

jednostki na barwę jest przede wszystkim wynikiem oddziaływania na nią trzech podstawowych komponentów barwnego bodźca: potencjału pobudzenia (*excitation potential*), wartości aktywizującej (*arousal value*), treści afektywnej (*affective content*).

Potencjał pobudzenia podniety barwnej może być silny lub słaby, jej zaś wartość aktywizująca – wysoka (powoduje wówczas reakcję nieoczekiwaną, ale szybko gasnącą) lub niska (wywołuje reakcję trwałą i utrzymującą się dłużej). Treść afektywna może obejmować stany nastroju od podniecenia do przygnębienia. Każdą z barw, zdaniem R. Heissa, można umieścić na odpowiadającym jej poziomie w obrębie wspomnianych wymiarów. I tak na przykład barwy czerwona, pomarańczowa i żółta (dłuższe fale) odznaczają się silnym potencjałem pobudzenia oraz wysoką wartością aktywizującą. Wiązą się one ze stanem podniecenia. Barwy zielona, niebieska i purpurowa (krótsze fale) zajmują pozycję pośrednią, a w związku z tym posiadają stosunkowo niską wartość aktywizującą. Łączy się je ze stanami spokoju i równowagi. Barwy brązowa i szara reprezentują przeciwny biegun niż trzy pierwsze: mają niski potencjał pobudzenia oraz wywołują reakcję wiążącą się z nastrojem przygnębienia. Barwa biała i czarna mogą być traktowane jako ekstremalne w tym schemacie. Biała – odpowiada maksymalnej aktywizacji i wyzwoleniu impulsów emocjonalnych, czarna – maksymalnej kontroli, hamowaniu i tłumieniu tychże impulsów.

W terminach pobudzenia i treści afektywnej próbuje R. Heiss klasyfikować również tzw. zachowania emocjonalne. Traktuje on emocje, afekty i stany nastroju jako formy przeżycia uczuciowego, odpowiadające wyróżnionym przez niego komponentom modelu.

K. W. Schaie i R. Heiss (1964) proponują, aby właściwości barw oraz reakcje jednostki na nie kategoryzować w sposób analogiczny do komponentów struktury emocjonalnej. Jest ona – według nich – dynamicznym, całościowym systemem emocjonalnym (*total emotional system*), reagującym w określony sposób na bodźce wewnętrzne (somatyczne) oraz na pobudzenie zewnętrzne.

Ów związek między komponentami emocjonalnymi nie ma charakteru statycznego. Zmienia się on w wyniku rozwoju jednostki i jej doświadczeń krytycznych. Uszkodzenie systemu emocjonalnego może prowadzić do utrwalenia się określonego stanu nastroju, który w konsekwencji staje się sztywny i nieadekwatny. Może również dojść do takiego zachwiania równowagi homeostatycznej, która prowadzi do nie kontrolowanego wzrostu potencjału pobudzenia. Pojawiają się wtedy wahania nastroju, które nie są już związane z treścią emocjonalną.

K. W. Schaie i R. Heiss, poszukując analogii między komponentami tak rozumianej struktury emocjonalnej a właściwościami barw i reakcji podmiotu na nie, doszli do przekonania, że wymiar barwy „jasna – ciemna” może być reprezentatywny dla stanów nastroju. Podniecenie więc określane jest potocznie

w języku angielskim jako uczucie *light-hearted*, stan przygnębienia – jako „ciemny nastrój”, w którym wszystko widziane jest w czarnych barwach, stan radości i optymizmu – jako „różowy”. Wynika to z prostej zależności: różnice w ilości i jakości promieniowanej energii powodują psychologiczne różnicowanie reakcji na określone zjawiska. Dlatego jasnym bodźcom przypisywane jest uczucie lekkości, nieograniczoności, ciemnym – przygnębienia, ograniczenia. Barwy achromatyczne reprezentują jak gdyby biegunowość nastroju, w obrębie której poszczególne jakości emocji i afektu oraz związane z nimi formy reakcji odpowiadają określonym odcieniom barw chromatycznych. Reprezentują one – według R. Heissa – w porządku widmowym, od barwy czerwonej do purpurowej, pełną gamę ekspresji emocjonalnej: od nie kontrolowanego, nagłego i uzewnętrznionego wyładowania impulsu (czerwień), przez spokój, stałość i równowagę (zielen) aż do uwewnętrznionego, znacznego niepokoju (purpura).

PSYCHOMETRYCZNE WŁAŚCIWOŚCI TBP

Prowadzone w tym zakresie badania pozwoliły na uzyskanie zadowalających danych. Okazało się, że TBP jest trafny i rzetelny. Autorzy testu oszacowali stałość TBP przeprowadzając dwa badania stu studentów w odstępach czterech tygodni. Współczynnik rzetelności wyniósł: dla mężczyzn ($N=53$) $r_{tt}=0,77$, dla kobiet ($N=47$) $r_{tt}=0,70$, wykazując dobrą stałość TBP przy tak krótkim przedziale czasowym.

Dla poszczególnych kolorów współczynnik rzetelności obliczali m. in. L. Michel (1959) i D. Höger (1968). Wyniki obrazuje tabela 1.

NORMY

Badania normalizacyjne przeprowadzono na grupie dorosłych w wieku 16-65 lat. Opracowano je uwzględniając dwa kryteria: płeć badanych i ich wykształcenie. Normy są opracowane dla: kobiet z wykształceniem podstawowym; kobiet z wykształceniem ponadpodstawowym; mężczyzn z wykształceniem podstawowym; mężczyzn z wykształceniem ponadpodstawowym w zakresie piramid: pięknej i brzydkiej.

Normy podano także dla wyników uzyskanych przez osoby badane w zakresie: częstotliwości wyborów poszczególnych kolorów, rodzajów syndromów, sposobu formowania piramid, form przebiegu kształtowania piramid, *kippindex'u*.

Tab. 1. Wyniki testu-retestu (za: R. Heiss, P. Halder 1975, s. 47)
Results of test-retest (after: R. Heiss, P. Halder 1975, p. 47)

Kolor	Michel (1959)		Höger (1968)			
	N=45		N=53		N=47	
	(dorośli ♂ i ♀)		(studenci ♂)		(studenci ♀)	
	PP	PB	PP	PB	PP	PB
Różowy	0,69	0,74	0,71	0,72	0,24	0,39
Czerwony	0,72	0,60	0,43	0,27	0,54	0,57
Pomarańczowy	0,62	0,78	0,31	0,46	0,77	0,26
Żółty	0,58	0,60	0,53	0,54	0,70	0,56
Zielony 1	0,83	0,64	0,47	0,66	0,59	0,53
Zielony 3	0,66	0,75	0,51	0,39	0,54	0,41
Niebieski 2	0,74	0,69	0,43	0,64	0,55	0,47
Niebieski 4	0,72	0,68	0,39	0,17	0,62	0,53
Fioletowy 2	0,61	0,67	0,69	0,58	0,60	0,39
Fioletowy 3	0,59	0,72	0,53	0,57	0,56	0,56
Biały	0,73	0,79	0,78	0,56	0,67	0,32
Brązowy	0,67	0,74	0,64	0,53	0,46	0,47
Szary	0,54	0,68	0,66	0,76	0,52	0,39
Czarny	0,65	0,73	0,43	0,64	0,55	0,40
Średnia arytmetyczna	0,68	0,71	0,55	0,55	0,58	0,45

PP – oznacza piramidę „piękną”; PB – oznacza piramidę „brzydką”

PROCEDURA BADANIA, OBLICZANIE WYNIKÓW, INTERPRETACJA

MATERIAL TESTOWY

TBP jest testem wyboru. Należy przygotować kartoniki wielkości 2,5 cm² w czternastu różnych kolorach. Każdy kolor powinien posiadać 15 kartoników. Zastosowano kolory: różowy (ró), czerwony (czer), pomarańczowy (pom), żółty (żó), zielony jasny (zie1), zielony ciemny (zie3), niebieski jasny (n2), niebieski ciemny (n4), fioletowy jasny (f2), fioletowy ciemny (f3), brązowy (br), biały (b), szary (sza), czarny (cz).

Osoba badana układa kartoniki na wcześniej przygotowanej planszy, zawierającej wzór piramidy. Obrazuje ją rycina 1.

PROCEDURA BADANIA

Osoba badana układa trzy piramidy „piękne” i trzy „brzydkie”. Przy budowie każdej piramidy dokonuje ona 15 wyborów (w sumie 90 – 6 × 15). Instrukcja brzmi: „Wybierz takie kolorowe kartoniki, które najbardziej Ci się podobają i ułóż je na podanym wzorze, tak aby powstała piramida uznana przez Ciebie za piękną. Czas jest nieograniczony. Proszę pracować powoli”.

Tab. 2. Wyniki częstotliwości wyboru poszczególnych kolorów TBP – normy dla kobiet w wieku 16–65 lat, wykształcenie podstawowe. Dla piramid „pięknych” (N=140) (za: *ibid.*, s. 132)
 Results of frequency of choosing particular colours TBP – norms for women aged 16–65, elementary education. For the “beautiful” pyramids (N=140) (after: *ibid.*, p. 132)

C	ró	cze	pom	żół	ziel	zie3	n2	n4	f2	f3	br	bi	sz	cz
1														
2	0	0		0	0	0	0							
3		1 2	0	1 2		1 2	1	0	0		0	0		0
4	1 2	3 4	1 2	3	1 2	3	2	1 2		0	1		0	1 2
5		3	5	3	4	3 4	3 4	3 4	1 2		2	1	1	3 4
6	4 5	6 7		5 6		5 6				1 2	3 4	2 3	2 3	5
7		8 9 10	5 6	7 8	6 7	7 8	6 7	6 7	4 5		3	4 5	4 5	6 7 8
8	7 8	11 12	7 8 9	9 10	8 9		8 9	8 9	6 7	4	6 7 8	6 7 8	5 6	9 10
9		13 14		11 12		10 -13	10 11 12	10 11		5 -9	9 -12	9 10	7	11 12
10	15	15	11	13	11	14	13	12	9	10	13	11	8	13

Tab. 3. Wyniki częstotliwości wyboru poszczególnych kolorów TBP – normy dla kobiet w wieku 16–65 lat, wykształcenie podstawowe. Dla piramid „brzydkich” (N=140) (za: *ibid.*, s. 133)
 Results of frequency of choosing particular colours TBP – norms for women aged 16–65, elementary education. For the “ugly” pyramids (N=140) (after: *ibid.*, p. 133)

C	ró	cze	pom	żół	ziel	zie3	n2	n4	f2	f3	br	bi	sz	cz
1														
2	0	0						0	0	0	0		0	0
3			0	0	0	0	0		1	1	1	0		1 2
4	1	1	1	1	1 2	1	1	1 2	2	2	2		1 2	3
5	2	2	2	2	3	2	2	3	3	3	3 4	1 2	3	4 5
6	3 4	3 4	3 4	3 4	4 5	3 4	3	4 5	4 5	4 5	5 6		4 5	6 7
7	5 6	5 6	5	4 5	5 6	5	4 5	6	6 7	6 7	7 8 9		6 7 8	8 -11
8	7 8 9	7 8 9	6 7	6 7 8	7 8 9	6 7	6 7	7 8	8 9	8 9 10	10 11 12	5 6	9 10	12 -15
9	10 11	10 11 12	8 9 10	9 10	10 -15	8 9	8 9 10	9 10	10 11 12	11 12	13 14	7 8	11 -16	16 -26
10	12	13	11	11	16	10	11	11	13	13	15	9	17	27

Tab. 4. Wyniki częstotliwości wyboru poszczególnych kolorów TBP – normy dla mężczyzn w wieku 16–65 lat, wykształcenie podstawowe. Dla piramid „pięknych” (N=120) (za: *ibid.*, s. 134)
 Results of frequency of choosing particular colours TBP – norms for men aged 16–65, elementary education. For the “beautiful” pyramids (N=120) (after: *ibid.*, p. 134)

C	ró	cze	pom	żół	ziel	zie3	n2	n4	f2	f3	br	bi	sz	cz
1		0												
2		1		0	0	0	0	0						
3	0	2	0	1	2	1	1	1	1	0		0	0	0
4	1	3												
	4	1	1	3	2	3	2	3	1	0	1		0	1
5	2	5	2	4										
	6	2	3	5	3	4	3	4	2	1	2	1		3
		6	3	5	4	5	4	5	3	2	2	2		4
6	3	7	4	6										
		7	4	7	4	5	4	5	3	2	3	3	1	5
						6	5	5	3	2	4	4	2	6
7	4	8												
	5	8	5	8	5	6	6	6	4	3	5	5	3	7
		9	5	8	6	7	7	7	5	4	5	6	4	8
8	6	10	6											
	7	-13	7	9	7	9	8	8	6	5	6	7		9
	8		8		8	10	8	10	6	-8	7	-9	5	-13
											8			
9		14	9	10	9	11	9	11	7		9	10	6	14
	9	15	10	-15	-12	12	10	12	8	9	-15	11	-10	15
	-12					13	11		9			12		
10	13	16	11	16	13	14	12	13	10	10	16	13	11	16

Tab. 5. Wyniki częstotliwości wyboru poszczególnych kolorów TBP – normy dla mężczyzn w wieku 16–65 lat, wykształcenie podstawowe. Dla piramid „brzydkich” (N = 120) (za: *ibid.*, s. 135)
 Results of frequency of choosing particular colours TBP – norms for men aged 16–65, elementary education. For the “ugly” pyramids (N = 120) (after: *ibid.*, p. 135)

C	ró	cze	pom	żół	ziel	zie3	n2	n4	f2	f3	br	bi	sz	cz
1														
2	0			0	0	0		0	0	0	0	0	0	1 0
3		0	0			1	0				1		1	2
4	1 2	1	1	1 2	1 2	2	1	1 2	1	1 2	2	1 2	2	3
5	3	2	2	3	3	3	2	3	2 3	3	3	3	3 4	4 5
6	4	3 4	3	4	4	4	3	4	4	4	4	4 5	5 6	6 7
7	5 6	5 6	4	5	5	5 6	4 5	5 6	5	5	5 6	6 7	7 8	8 9 10
8	7 8 9	7 8	5 6 7	6 7	6 -10	7 8 9	6	7 8	6	6 7	7 8	8 -11	9 10	11 -14
9	10 -13	9 -12	8 9	8 9	11 -14	10 11	7 8	9 10	7 8 9	8	9 10	12 13 14	11 12 13	15 -18
10	14	13	10	10	15	12	9	11	10	9	11	15	14	19

Tab. 6. Wyniki częstotliwości wyboru poszczególnych kolorów TBP – normy dla kobiet w wieku 16–65 lat, wykształcenie ponadpodstawowe. Dla piramid „pięknych” (N=120) (za: *ibid.*, s. 136)
 Results of frequency of choosing particular colours TBP – norms for women aged 16–65, higher education. For the “beautiful” pyramids (N=120) (after: *ibid.*, p. 136)

C	ró	cze	pom	żół	ziel	zie3	n2	n4	f2	f3	br	bi	sz	cz
1		0												
2		1 0		0		0		0						
3		3	0	1	0	1	0	1	0					0
4	0	4	1 2	2 3		2 3	1	2 3	1	0	0	0	0	1 2
5	1	5 6	3	4 5	1 2	4	2 3	4 5	2	1	1	1		3 4
6	2	7 8	4 5 6	6 7	3 4	5 6	4 5	6	3 4	2 3	2 3	2 3	1	5 6 7
7	3 4	9 10	7	8 9	5 6	7 8	6 7	7 8 9	5 6	4 5	4	4	4 -7	2 3 4 8 9
8	5 6 7	11 12	8 9 10	10 -14	7	9 10 11	8 9	10 -13	7 8	6 7	5 6 7	8 -12	5 6 7	10 11 12
9	8 9	13 14	11 12	15 -19	8 -14	12 13 14	10	14 -18	9 -12	8 -11	8 9 10	13 14 15	8 9	13 14 15
10	10	15	13	20	15	15	11	19	13	12	11	16	10	10

Tab. 7. Wyniki częstotliwości wyboru poszczególnych kolorów TBP – normy dla kobiet w wieku 16–65 lat, wykształcenie ponadpodstawowe. Dla piramid „brzydkich” (N = 120) (za: *ibid.*, s. 137)
 Results of frequency of choosing particular colours TBP – norms for women aged 16–65, higher education. For the “ugly” pyramids (N = 120) (after: *ibid.*, p. 137)

C	ró	cze	pom	żół	ziel	zie3	n2	n4	f2	f3	br	bi	sz	cz
1														
2	0											0	0	0
3	1		0	0	0	0	0	0	0	0	0			1
4	2										1	1	1	2
	3	0		1	1	1	1		1	1	2	2	2	3
5	4				2			1		2	3		3	4
	5	1	1	2	3	2	2	2	2	3	4	3	4	5
6	6		2		4	3	3			4		4	6	6
	7	2	3	3	5	4	4	3	3	5	5	-7	7	7
7	8		4			5		4	4	6	6	8	8	8
	-11	3	5	4	7	6	5	5	5	7	7	9	9	9
8	12			5	8			7						
	13	4	6	6	9	7	6	8	6	8	9	11	11	11
9	14			7	10	8	7	9	-10			12	-14	-14
	15				11		8							
10	16	5	7	8	12	9	9	10	11	9	10	13	15	15
	17			-11	13	-14	10	11		10	-13	-20	-21	-18
10	18	6	8	12	14	15	11	12	12	11	14	21	22	19

Tab. 8. Wyniki częstotliwości wyboru poszczególnych kolorów TBP – normy dla mężczyzn w wieku 16–65 lat, wykształcenie ponadpodstawowe. Dla piramid „pięknych” (N=130) (za: *ibid.*, s. 130)
 Results of frequency of choosing particular colours TBP – norms for men aged 16–65, higher education. For the “beautiful” pyramids (N=140) (after: *ibid.*, p. 130)

C	ró	cze	pom	żół	ziel	zie3	n2	n4	f2	f3	br	bi	sz	cz
1														
2		0		0				0						
3		1 2	0	1	0	0		1 2						0
4	0	3 4	1	2 3		1 2 3	0	3 4	0	0	0	0	0	1 2 3
5		5 6	2 3	4 5	1 2	4	1 2	5 6	1		1	1 2		4
6	1 2 3	7 8	4 5	6 7	3 4	5 6	3 4	7 8 9	2 3	1 2	2 3 4	3 4	1 2 3	5 6 7
7	4 5	9 -12	6	8	5 6	7 8	5	10 11	4 5 6	3 4	5 6	5 -8	4 5	8 9
8	6	13 14 15	7 8	9 10 11	7	9 10	6 -9	12 -18	7 8	5 6	7 8	9 -12	6 7 8	10 11 12
9	7	16 -21	9	12 13	8 9	11	10 11	19 -23	9	7 8	9 10	13	9 -14	13 -17
10	8	22	10	14	10	12	12	24	10	9	11	14	15	18

Tab. 9. Wyniki częstotliwości wyboru poszczególnych kolorów TBP – normy dla mężczyzn w wieku 16–65 lat, wykształcenie ponadpodstawowe. Dla piramid „brzydkich” (N = 130) (za: *ibid.*, s. 139)
 Results of frequency of choosing particular colours TBP – norms for men aged 16–65, higher education. For the “ugly” pyramids (N = 140) (after: *ibid.*, p. 139)

C	ró	cze	pom	żół	ziel	zie3	n2	n4	f2	f3	br	bi	sz	cz
1	0													
2	1		0		0		0		0	0	0			0
3	2	0		0	1	0		0	1		1	0	0	
4	3				2		1							1
	4		1		3	1	2		2	1	2		1	2
5	5			1	4						3	1	2	3
	6	1	2	2	5	2	3	1	3	2	4	2	3	4
6	7		3		6				4	3	5		4	5
	8	2	4	3	7	3	4	2	5	4	6	3	5	6 7
7	9									5		4	6	
	10	3	5	4	8	4	5	3	6	6	7	5	7	8
	11		6	5		5	6	4		7	8	6	8	9
8	12													10
	13	4	7	6	9	6	7	5	7	8	9	7	9	11
	14	5	8		10	7	8	6	8	-11	10	8	-13	12
9	15	6	9	7	11	8	9	7	9	12	11	9	14	
	-18		10	-10	12	9			10	-16	12		15	13
									11				16	-19
10	19	7	11	11	13	10	10	8	12	17	13	10	17	20

Tab. 10. Normy dla syndromów (N=130, wiek 16–65 lat, łącznie dla obu płci). Dla piramid „pięknych” (za: *ibid.*, s. 140)

Norms for syndromes (N=130, age: 16–65, jointly for both sexes). For the “beautiful” pyramids (after: *ibid.*, p. 140)

C	SW	DW	NW	GW	UW
0	0–4		0–3		
1	5	0	4		0
2	6–8	1–2	5–6	0	1
3	9–11	3–6	7–8	1–2	2–4
4	12–14	7–9	9–11	3–4	5–7
5	15–17	10–11	12–14	5–7	8–10
6	18–20	12–13	15–17	8–10	11–12
7	21–22	14–17	18–21	11–12	13–16
8	23–25	18–19	22–25	13–16	17–22
9	26–31	20–23	26–28	17–19	23–26
10	32+	24+	29+	20+	27+

gdzie: SW = syndrom pobudzenia (cze + pom + żół + ziel)

DW = syndrom przygnębienia (f3 + br + sz + cz)

NW = syndrom normy (cze + zie3 + n4)

GW = kontrsyndrom (róż + ziel + sz)

UW = syndrom braku kolorów (bi + sz + cz)

Tab. 11. Normy dla syndromów (N=130, wiek 16–65 lat, łącznie dla obu płci). Dla piramid „brzydkich” (za: *ibid.*, s. 140)

Norms for syndromes (N = 130, age: 16–65, jointly for both sexes). For the “ugly” pyramids (after: *ibid.*, p. 140)

C	SW	DW	NW	GW	UW
0		0–2		0–1	0
1	0	3–4	0	2–3	1–2
2	1–3	5–6	1	4–5	3
3	4–7	7–10	2–3	6–7	4–6
4	8–10	11–12	4–5	8–9	7–9
5	11–12	13–16	6–7	10–12	10–12
6	13–14	17–20	8–10	13–15	13–16
7	15–16	21–25	11–13	16–20	17–19
8	17–19	26–31	14–16	21–27	20–25
9	20–22	32–34	17–21	28–31	26–30
10	23+	35+	22+	32+	31+

Tab. 12. Normy dla sposobu formowania piramid (za: *ibid.*, s. 141)
 Norms for the manner of pyramid formation (after: *ibid.*, p. 141)

	Mężczyźni 16;0-65;0		Kobiety 16;0-65;0	
	wykształcenie podstawowe N=137 %	wykształcenie ponadpodst. N=100 %	wykształcenie podstawowe N=163 %	wykształcenie ponadpodst. N=120 %
„Piękne” piramidy				
dywan	13	21	21	15
uwarstwienie	18	4	10	9
symetryczne uwarstwienie	38	36	28	34
asymetryczna struktura	8	20	16	23
specjalne formowania	9	10	11	10
mieszane formowania	13	9	14	10
„Brzydkie” piramidy				
dywan	42	59	39	49
uwarstwienie	8	5	6	5
symetryczne uwarstwienie	15	7	13	11
asymetryczna struktura	13	16	19	20
specjalne formowania	4	5	6	5
mieszane formowania	18	8	18	10

Tab. 13. Normy dla form przebiegu formowania piramid; dla obu płci, wiek: 18-59; N=180
 (za: *ibid.*, s. 142)

Norms for the forms of the course of pyramid formation; for both sexes, age: 8-59; N=180
 (after: *ibid.*, p. 142)

	Mediana	Q _n	Q _o
„Piękne” piramidy			
cyfra niezmienności	2	1	4
relatywna cyfra niezmienności	3	2	5
cyfra zmienności	4	3	6
cyfra unikania	4	2	6
„Brzydkie” piramidy			
cyfra niezmienności	3	1	5
relatywna cyfra niezmienności	4	3	5
cyfra zmienności	4	2	5
cyfra unikania	2	1	3

Tab. 14. Norma dla *Kippindex'u*; dla dorosłych w wieku: 16-65, N=131 (za: *ibid.*, s. 142)
 The norm for *Kippindex*; for adults aged: 16-65, N=131 (after: *ibid.*, p. 142)

AM = 33, s = 10

Dla drugiej i trzeciej piramidy jeszcze raz powtarzamy: „Ułóż jeszcze raz na wzorze kolorowe kartoniki, tak aby powstała piękna piramida”.

Odpowiednio brzmią instrukcje, które podaje badający osobom badanym przy budowie piramid „brzydkich”.

OBLICZANIE WYNIKÓW

Zliczanie wyników odbywa się w pięciu grupach:

1. Częstotliwość wyborów poszczególnych kolorów. Uzyskane wyniki zlicza się osobno dla piramid „pięknych” i „brzydkich”. Wybory czterech kolorów do sześciu – ocenia się jako w normie, poniżej trzech i powyżej siedmiu – jako nietypowe.

2. Wyodrębnianie syndromów. Z ułożonych piramid zarówno „pięknej”, jak i „brzydkiej” można wyeksponować następujące rodzaje syndromów:

a) syndrom pobudzenia: wartość pobudzenia obliczana jest dla obu serii piramid – cze + pom + żół + ziel 1 = wartość pobudzenia,

b) syndrom przygnębienia: fioł3 + brąz + szary + czarny = wartość przygnębienia,

c) syndrom normy: obliczany jest dla obu serii piramidy – czer + ziel 1 + nieb 4 = wartość normy,

d) kontrsyndrom: różowy + ziel 1 + szary = wartość kontrsyndromu,

e) syndrom braku kolorów: powstaje z barw achromatycznych: białej, szarej i czarnej.

3. Kształtowanie piramid. Może przybrać formę: dywanu, uwarstwienia, struktury.

Dywan

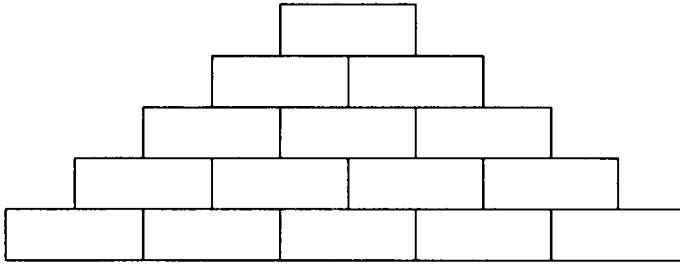
Powstaje wówczas, gdy kolory zderzają się w sposób niesymetryczny. Nie można ponadto wyeksponować żadnej ogólniejszej zasady porządku lub symetrii. Przy układaniu dywanu osoba badana używa wszystkich czternastu kolorów. Interpretując dywan rozważa się: położenie poszczególnych kolorów względem siebie, ich kontrastowość, nieregularność ułożenia. Dywan obrazuje piramida przedstawiona na rycinie 2.

Uwarstwienie

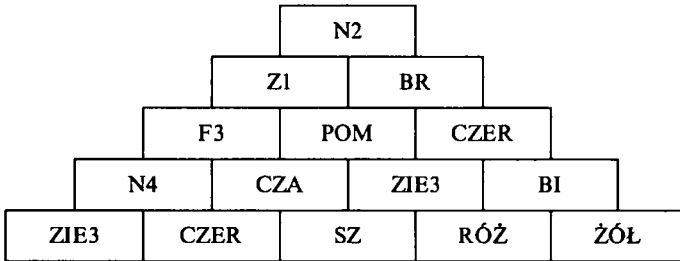
Uwarstwienie to takie uformowanie, w którym wyróżnić można rozdzielenie piramidy horyzontalnym rzędem. Dla takiego rzędu może być użyty taki sam kolor lub o podobnym odcieniu. Obrazują to ryciny 4 i 5.

Struktury

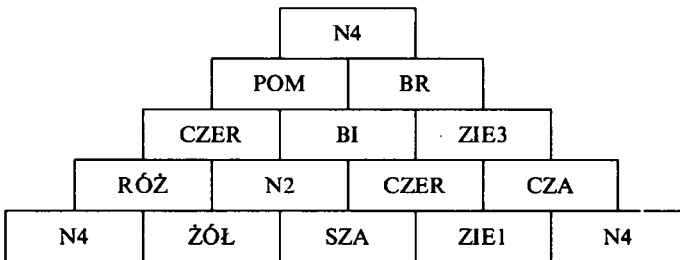
Struktury to takie uformowanie, w którym pojawiają się rzędy horyzontalne i wertykalne. Spotyka się tu symetrię wewnątrz warstw, a także pojedyncze

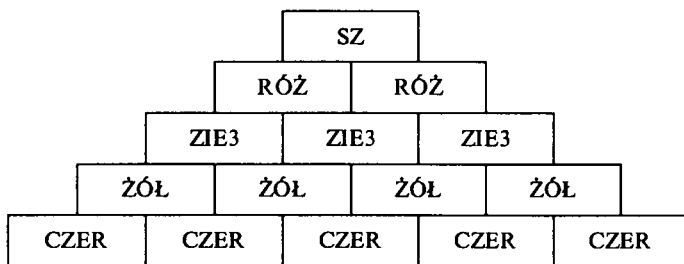
Ryc. 1. Wzór piramidy
Pyramid pattern

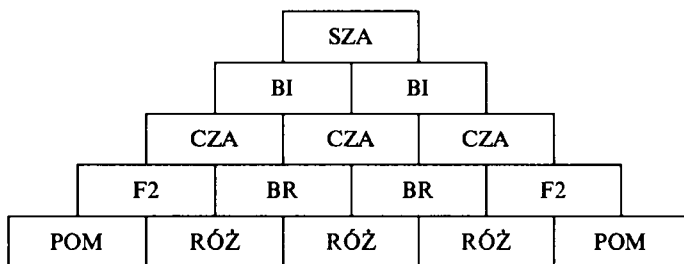
Ryc. 2. Wzór „dywanu”
“Carpet” pattern

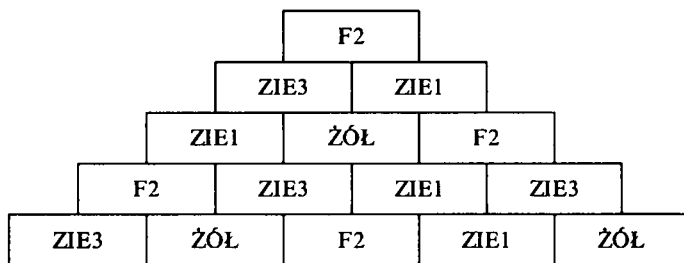
Ryc. 3. Wzór „dywanu ze strukturalizacją”
“Carpet with structuralization” pattern

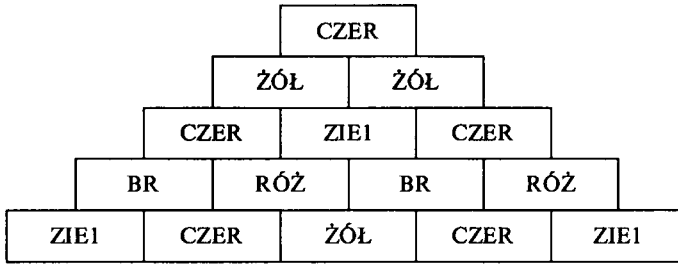
Ryc. 4. Wzór „uwarstwienia”
“Stratification” pattern

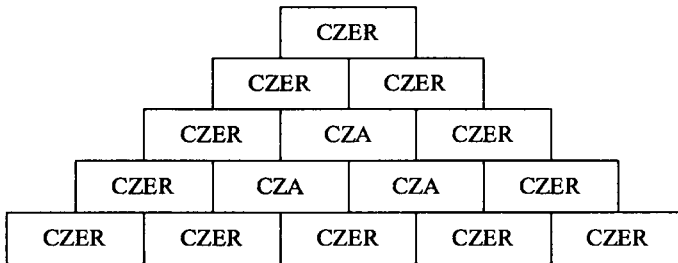
Ryc. 5. Wzór symetrycznego uwarstwienia
Symmetric stratification pattern

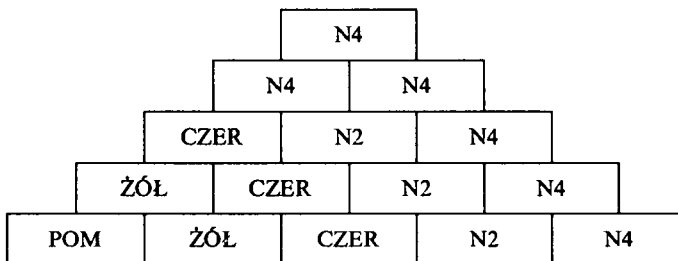
Ryc. 6. Wzór struktury asymetrycznej
Asymmetric structure pattern

Ryc. 7. Wzór struktury symetrycznej
Symmetric structure pattern

Ryc. 8. Wzór piramidy „płaszcz”
“Coat” pyramid pattern

Ryc. 9. Wzór piramidy „schodów”
“Stairs” pyramid pattern

odcienie kolorystyczne tworzonych trójkątnych form. Jeżeli w piramidzie spotka się przynajmniej dwa asymetryczne trójkąty, to zakłada się, że jest to struktura asymetryczna, przyjmująca postać dywanu.

Wewnątrz owego uformowania ważne są jeszcze dwie inne formy:

A. Piramida „płaszczą”: powstaje wówczas, gdy wyróżnić można serce piramidy i jej otoczenie.

B. Piramida „schodów”: powstaje, gdy pojawia się uwarstwienie, które jakby zostało odwrócone o 60°.

4. Forma przebiegu. Określa ona, ile kolorów wewnątrz serii „piękny” lub „brzydki” zostało wybranych, jak dalece pozostają one niezmiennie, a jak dalece zmienne. Przebieg relacjonuje się w czterech punktach:

a) cyfra niezmienności – określa, jak wiele kolorów pojawiło się we wszystkich 3 piramidach serii,

b) relatywna cyfra niezmienności – określa, jak wiele kolorów w dwóch z trzech piramid zostało wybranych,

c) cyfra zmienności – określa, jak wiele kolorów pojawia się w jednej piramidzie,

d) cyfra uniku – określa, jak wiele kolorów w ogóle nie zostało wybranych.

5. Stosunek pomiędzy piramidami „pięknymi” i „brzydkimi”. Autorzy testu twierdzą, że wyniki uzyskane w piramidach „pięknych” reprezentują bezpośrednią, aktywną i dominującą stronę emocjonalności, która jest aktualnie manifestowana.

Piramidy „brzydkie” ujawniają ukryte sposoby reagowania. Rzucają światło na aspekt emocjonalności oraz sposób reagowania, które w hierarchii reakcji jednostki zajmują na tyle niską pozycję, że nie manifestują się w zachowaniu, chociaż z czasem mogą stać się dominującymi. Duże różnice wyników między piramidami „pięknymi” i „brzydkimi” dowodzą niestałości struktury uczuć; przypuszczalnie konfliktów między świadomym i podświadomym systemem motywacyjnym.

O różnicy pomiędzy piramidami „pięknymi” i „brzydkimi” mówi tzw. *kippindex*, który oblicza się według następującego wzoru:

$$\sum_{p,b=1}^{14} |C_p - C_b| = Kippindex$$

W załączniku I przedstawiony został wypełniony przykładowo arkusz testowy.

NIEFORMALNA INTERPRETACJA WYNIKÓW TBP

Wykorzystując *Dyferencjał semantyczny* Osgooda, autorzy przebadali poszczególne kolory w zakresie 3 wymiarów: potencjału pobudzenia, wartości

aktywizacyjnej oraz treści afektywnej. Zaproponowali również interpretację jakościową poszczególnych cech kolorów, syndromów, sposobów kształtowania piramid.

INTERPRETACJA CECH KOLORÓW

Różowy

Wybierany jest częściej przez dzieci i młodzież niż przez dorosłych. Preferują go dzieci opóźnione umysłowo oraz z wyraźnym niepokojem. Badania wykazały, iż kolor ten związany jest z natychmiastową, krótkotrwałą reakcją – spontanicznością. Nie umieszcza się go jednak ani na skali potencjału pobudzenia, ani wartości aktywizacyjnej. Różowy zaliczany jest do kolorów „normy” obok czerwonego, zielonego ciemnego 3 i (lub) niebieskiego ciemnego 4.

Czerwony

Wraz z wiekiem badanych kolor różowy zastępowany jest przez czerwony. Uważa się, że czerwony kolor reprezentuje zewnętrzne podrażnienie. Wywiera ponadto silniejsze i intensywniejsze wrażenie niż różowy, jednocześnie jednak stabilniejsze. Wydaje się, że dominacja czerwonego w wyborach dorosłych wiąże się z koniecznością powstrzymywania przez nich reakcji spontanicznych (typowych dla dzieci), zahamowaniem impulsywnej działalności. Czerwony odbierają dorośli jako kolor podniecający, estetyczny. Dlatego pojawia się najczęściej w „pięknej” piramidzie, uzyskując pozytywną wartość.

Czerwony wchodzi w skład zarówno syndromu normy, jak i syndromu pobudzenia. W obu uzyskał pozytywną ocenę.

Pomarańczowy

Kolor pomarańczowy oceniony został na podstawie badań jako oznaczający pasywność; jego wybór reprezentuje także specyficzną formę zdenerwowania, skierowanego „ku wewnątrz”, która przejawia się właśnie w owej pasywności. Oznacza ponadto wewnętrzne, nieujawnione podniecenie i zaliczany jest do syndromu pobudzenia. W pojedynczych przypadkach oznacza przeżywanie silnego zdenerwowania, niepewności.

Żółty

Zaliczany jest do syndromu pobudzenia. Określa się go jako kolor pobudzający, lecz nie tak intensywnie jak kolor pomarańczowy. Wskazuje także na pojawiającą się u badanego motywację osiągnięcia, ukierunkowania na cel. Wybierany przy budowie „pięknej” piramidy, uzyskał pozytywną ocenę.

Zielony 1. (jasny)

Reprezentuje syndrom pobudzenia i normy. Odczuwany jest jako mało

energiczny. Interpretowany jako oznaczający chęć zwrócenia uwagi, bezpośredniość, ale i pasywność, krótkotrwałość pobudzenia emocjonalnego.

Zielony 3. (ciemny)

Określa się go jako kolor stabilizujący. Oznacza zwiększoną wrażliwość, kontaktowość, realistyczność. Uważa się, iż pełni funkcję wyrównywania pomiędzy pobudzeniem a tłumieniem. Jest składnikiem normy.

Niebieski 2. (jasny)

Przyjmuje się, że niebieski 2. pełni, podobnie jak zielony 3. funkcję wyrównywania. Działa „umiarkowanie” pobudzająco, bez długotrwałego pobudzenia. Przyjmuje pozycję (w zestawie kolorów) neutralną.

Niebieski 4. (ciemny)

Według badań pełni on funkcję kierowania oraz kontroli. W ekstremalnych przypadkach oznacza tłumienie przeżyć. Kolor ten wchodzi w skład syndromu normy jako pozytywny.

Fioletowy 2. + Fioletowy 3.

Podkreśla się ambiwalentny charakter obu kolorów, które uznaje się za reprezentujące wewnętrzny niepokój, labilność, będące oznaką zarówno zakłócenia, jak i tendencji rozwoju. Fiolety określane są jako kolory z negatywnym znaczeniem. Oznaczają często niebezpieczeństwo, stłumienie zagrożenia, wewnętrzny niepokój. Pojawiają się w syndromie „zakłócenia”.

Brązowy

Kolor brązowy to reprezentant psychicznej odporności, wytrzymałości, ale i witalnej energii. Wchodzi w skład syndromu przygnębienia.

Biały

Badania nad wartością koloru białego wykazały, iż przeżywany jest on jako tłumiący. Wchodzi w skład syndromu braku kolorów.

Szary

Reprezentuje tłumienie pobudzenia. Posiada charakter pasywności, zatrzymania. Często oznacza otępienie, obojętność, obok różowego zaklasyfikowany został do kolorów najmniej energicznych. Uznany za najbardziej nieprzyjemny; pojawia się w syndromie przygnębienia oraz braku kolorów.

Czarny

Wskazuje na pasywność, blokowanie afektów. Kolorem czarnym oznaczany jest nastrój depresji. Wchodzi w skład syndromu przygnębienia i braku kolorów.

ANALIZA SYNDROMÓW

Syndrom „normy”

Tworzony jest z kolorów czerwonego, zielonego i niebieskiego. To właśnie one i ich odcienie były najczęściej wybierane przy budowaniu „pięknej” piramidy. Zauważa się, że często uzupełniającym kolorem syndromu „normy” jest żółty, który wskazuje na prawidłową adaptację, spokój, aktywność wzbudzaną przez motywację osiągnięć, ciekawości.

Kontrsyndrom

Dominują w nim kolory: różowy, zielony 1. i szary. Oceniany jest negatywnie, jako ten, który oznacza zakłócenia, niedostosowanie.

Syndrom braku kolorów

Budowany jest z kolorów achromatycznych i brązu. Wszystkie kolory zaklasyfikowane zostały jako niepobudzające. Badania wykazały, że syndrom ten pojawia się najczęściej u neurotyków. Oznacza tłumienie, psychiczne zakłócenia.

Autorzy wyróżnili jeszcze dwa inne syndromy: pierwszy zbudowany jest z następujących kolorów: pomarańczowego, fioletowego 2., fioletowego 3. i białego. Oznacza psychiczny niepokój, zakłócenia i hamowanie, drugi natomiast z kolorów: zielonego 3. i niebieskiego 4. i jest oznaką zewnętrznej stabilizacji i dojrzałości.

INTERPRETACJA KSZTAŁTOWANIA PIRAMID

Dywan

Taka piramida zbudowana jest prawie ze wszystkich kolorów, nie wyróżnia więc żadnego. Dzieci częściej tworzą dywan niż dorośli. Dywan u dzieci wskazuje na otwartość, emocjonalność bez głębszego zaangażowania. U dorosłych – na niepewność lub zubożenie.

Uwarstwienie

Tego typu piramidę tworzą osoby charakteryzujące się niepewnością oraz tendencją do przyjęcia postawy opozycyjnej.

Struktury

Dominują u osób dorosłych i są wyrazem dystansowania i suwerenności.

Formy specjalne

Piramidy „płaszcza” i „schodów” najczęściej pojawiają się u neurotyków.

Piramidy braku kolorów

Zwracają one uwagę wówczas, gdy pojawiają się w „pięknych” piramidach. Wskazują na tendencję do zasłaniania się, oraz zachowań opozycyjnych. Autorzy uważają, że zarówno ekstremalnie kolorowa piramida, jak i jedno-kolorowa oznaczają chęć ukrycia się.

BIBLIOGRAFIA

- Anders H., *Problem koloru w malarstwie*, Warszawa 1970.
Heiss R., Halder P., *Der Farbpyramidentest*, Bern 1975.
Michel L., *Eine Modifikation des Farbpyramidentests: der 14-Farbensatz*, „*Diagnostica*” 1959, 5, 66.
Pfister M., *Der Farbpyramidentest*, „*Psychol. Rdsch.*” 1950, 1, 192.
Piotrowski Z., *Perceptanalysis*, New York 1957.
Rickers-Ovsiankina M. A., *Rorschach Psychology*, New York 1960.
Schachtel E. G., *On Color and Affect. Contributions to Understanding of Rorschach's Test*, „*Psychiatry*” 4, 393-409, 1943.
Schaie K. W., Heiss R., *Color and Personality. A Manual for the Color Pyramid Test (Farbpyramiden - test)*, Stuttgart 1964.
Stern E., „*Der Farbpyramiden - test von Pfister - Heiss*” [w:] E. Stern, *Die Tests in der klinischen Psychologie*, vol. 2, Zurich 1955.
Szuman S., Brzychczy K., *Rozwój kolorystyki w sztuce dziecka*, Warszawa 1938.
Zeuger G., *Barwa i człowiek*, Warszawa 1965.

SUMMARY

In psychological literature, no one questions the relation existing between colours and emotions. There are different ways of viewing the character of this relation. One concept is so-called notional model by R. Heiss, which provided the basis for a Test of Colour Pyramids.

The purpose of the paper is to present this instrument, giving the theoretical basis of the test, its psychometric properties (validity, reliability, norms), procedure of the examination, result calculation and interpretation of the results of TBP. Besides, the paper quotes the authors and gives a proposition of an informal interpretation of the data obtained in the test.

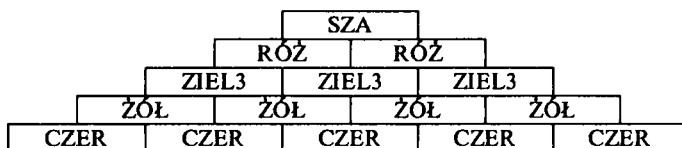
A sample of a filled test sheet is also included in the paper.

ANEKS

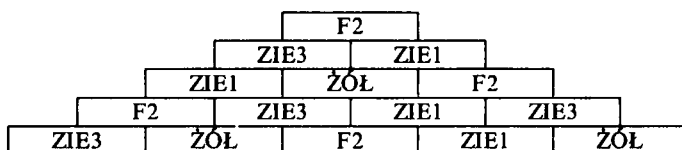
Wypełniony arkusz testowy (za: *ibid.*, s. 43-44)

Imię: X Nazwisko: Y Wiek: 20 Płeć: o Wykształcenie: podstawowe
 Data badania: 1.07.1970

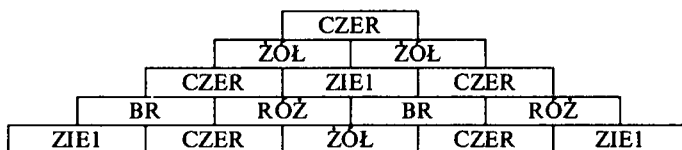
Piramida „piękna”

Uwarstwienie

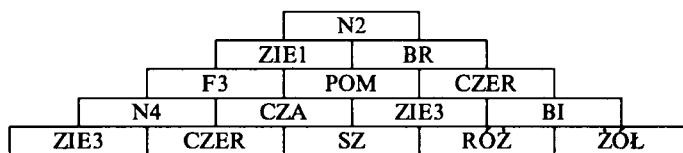
Asymetryczna struktura

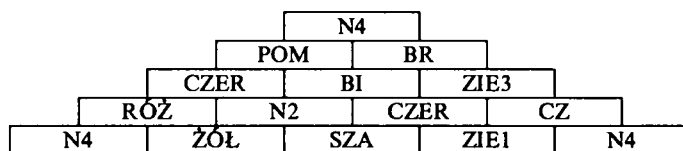
Symetryczna struktura

	róż	czer	pom	żół	ziel	zie3	n2	n4	f2	f3	br	bi	sz	cz
I	2	5		4		3							1	
II				3	4	4			4					
III	4	3	2	1	3						2			
S	6	8	2	8	7	7			4		2		1	
C	8	6	5	7	8	7	4	2	7	4	6	4	6	3
I	1	2	1	1	1	2	1	1		1	1	1	1	1
II	1	2	1	1	1	1	1	3			1	1	1	1
III	3		2						2		2	2	1	3
S	5	4	4	2	2	3	2	4	2	1	4	4	3	5
C	5	8	6	5	4	6	4	7	4	4	5	7	5	6

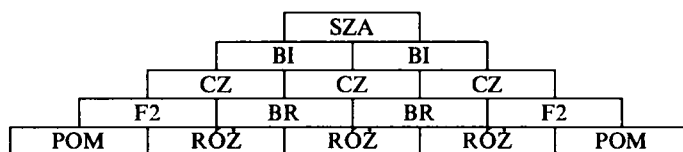
Piramida „brzydka”

Dywan

Dywan ze strukturalizacją

Symetryczne uwarstwienie

Częstotliwość wyboru kolorów

	róż	czer	pom	żół	ziel	zie3	n2	n4	f2	f3	br	bi	sz	cz
C_{pp}	8	6	5	7	8	7	4	2	7	4	5	4	6	3
C_{pb}	5	8	6	5	4	6	4	7	4	4	6	7	5	6
$C_{pp}-C_{pb}$	3	2	1	2	4	1	0	5	3	0	1	3	1	3

Kippindex = 29

Syndromy

	Pobudzenia czer + pom + żół + ziel	Przygnębenia f3 + br + sza + cza
PP	8 + 2 + 8 + 7 C = 5	-2 + 1 C = 3
PB	4 + 4 + 2 + 2 C = 6	1 + 4 + 3 + 5 C = 5

Formowanie

PP	uwarstwienie asymetryczna struktura symetryczna struktura
PB	dywan dywan ze strukturalizacją symetryczne uwarstwienie

Syndrom normy

	czer + ziell + n4	róż + ziell + sza
PP	8 + 7 C = 6	6 + 7 + 1 C = 8
PB	4 + 3 + 4 C = 7	5 + 2 + 3 C = 5

Formy przebiegu

	CN	rCN	CZ	CU
PP	1	4	4	5
PB	6	6	2	0

Syndrom braku koloru

	bi + sza + cza	
PP	- 1 -	C = 3
PB	4 + 3 + 5	C = 5

Cechy szczególne